

COVID-19 KRİZİNİN SAĞLIK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ*

THE EFFECTS OF THE COVID-19 CRISIS ON BUSINESSES OPERATING IN THE HEALTH SECTOR

Dr. Öğr. Üyesi Fuat İNCE¹
Dr. Öğr. Üyesi Ali Kemal NURDOĞAN²
Arş. Gör. Hilal Tuğçe BAYAR³

ÖZ

Bu çalışmada, Covid-19 pandemisinin sağlık sektöründe faaliyet gösteren eczane, veteriner ve optisyen firmalarının üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri incelenmiştir. Araştırmada, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırma desenlerinden açıklayıcı sıralı karma yöntem deseni kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda betimsel tarama modeli, nitel boyutunda genel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel araştırma örnekleme küme örnekleme tekniği ile belirlenmiş 300 firmadan oluşmuştur. Nitel örnekleme ise araştırmanın nicel boyutuna katılan firmalar arasından amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş olan 11 firmadan oluşmuştur. Araştırma verileri, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanan anket formları kullanılarak ve yüz yüze mülakat tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sağlık sektöründe faaliyet gösteren araştırmaya konu olan firmalar pandemi döneminde ekonomik olarak olumsuz etkilenmiştir. Satış ve gelirleri %50 ve daha fazla oranda artmış, fakat sabit işletme giderlerinde bir azalma olmamıştır. Firmalar iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine azami derecede riayet etmektedirler. Firmalar faydalandığı destek ve yardımlar ile istihdam seviyelerini koruyarak hizmetlerine devam etmektedirler. Firmaların sağlık hizmeti sunumlarına devam etmeleri pandemi ile mücadele için gerekli bir durumdur. Bu sebeple sektör özelinde destek ve yardımların sağlanması pandemi ile mücadelede başarı için gerekli ve önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, İşgücü Piyasası, Eczane, Veteriner, Optisyen.

JEL Sınıflandırma Kodları: I18, E71, E24, I11.

ABSTRACT

In the study, economic and social effects of the Covid-19 pandemic on pharmacy, veterinary and optician companies operating in health sector are examined. In the study, exploratory sequential mixed method design, which is among mixed research designs in which qualitative and quantitative research methods run together, is utilized. In quantitative dimension of study, descriptive scanning model is used, and in qualitative dimension, general scanning model is used. Quantitative research sample consisted of 300 firms determined by cluster sampling technique. Qualitative sample, on the other hand, consists of 11 firms that are selected using purposeful sampling among firms participating in quantitative dimension. Research data is obtained by using questionnaire forms applied on a voluntary basis and by face to face interview technique. According to findings obtained from research, companies that are subject to research operating in health sector are negatively affected economically during pandemic period. Sales and revenues increase by 50% or more, but there is no reduction in fixed operating expenses. Firms obey occupational health and safety measures to the maximum extent. Firms continue their services by maintaining their employment levels with the support and assistance they benefit. It is a necessary condition for companies to continue their health services to struggle pandemic. For this reason, providing industry-specific support and assistance is necessary and important for success in the struggle against the pandemic.

Keywords: Covid-19, Labor Market, Pharmacy, Veterinary, Optician.

JEL Classification Codes: I18, E71, E24, I11.

* Bu çalışma için Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulundan E-87432956-050.99-87796 sayılı ve 17.07.2020 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, incefuat@gmail.com

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, alinurdogan@sdu.edu.tr

³ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, hilalbayar@sdu.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

During the new type coronavirus process, even if people may not experience severe symptoms in terms of health, they are seriously affected by the Covid-19 crisis economically and socially. Governments and international organizations primarily support research and allocate new resources for the diagnosis and treatment of the disease to stop the spread of the Sars Cov2 virus. The economic and social problems caused by the pandemic are rapidly subject to scientific studies. However, it is not entirely clear on a sector basis what kind of support businesses need in order to continue their activities and employment. It is necessary to work on the basis of the sector in order to use the public and private sector resources in a correct, timely and effective manner in order to eliminate the social and economic problems caused by the pandemic. The aim of the study is to reveal how pharmacy, veterinarian and optician-optician companies operating in sectors related to human health and medicine, which are an important part of the health struggle carried out with the pandemic, are affected by this process.

Design/methodology/approach:

In the study, an exploratory sequential mixed method design, one of the mixed research designs in which qualitative and quantitative research methods are used together, was used. By using the descriptive scanning model in the quantitative dimension of the research and the general scanning model in the qualitative dimension, it was aimed to reduce the possibility of making mistakes in this process by considering the strengths and weaknesses of the two different research methods. In the first stage of the research, by making descriptive analysis with the quantitative data collected, quantitative results providing a general perspective were obtained. In the second stage, qualitative data built on quantitative findings were collected and analyzed. The results of the qualitative research method were used to elaborate, present, reproduce and clarify the findings obtained from the quantitative research method used in the study. Data from the quantitative phase of the research across Turkey pharmacies operating in the health sector were collected by veterinarians and opticians from cluster sampling technique and identified research that can represent the universe of nature in the three hundred samples with voluntary applied on the basis of questionnaires. The ILO Covid-19 Enterprise Survey scale, which was developed by the International Labor Organization for institutional research during the Covid-19 crisis period, was used to collect data used in quantitative analyzes. The data used in the qualitative analysis of the study were obtained by using the semi-structured interview form, which was created in accordance with the measurement tool used in the quantitative stage and the literature. The data obtained from the qualitative dimension of the research were subjected to both content and descriptive analysis. Semi-structured interview data were tabulated as percentage and frequency, and direct quotations were included to reflect the opinions of the companies.

Findings:

During the pandemic period, the number of examinations and prescriptions decreased due to the limited polyclinic services in hospitals and people hesitating to go to the hospital unless it is very urgent, causing a decrease of 50% or more in the sales and income of pharmacy and optician companies on average. While the income of the firms decreased, there was no decrease in their fixed expenses during the same period. Personnel payments, payments to companies, tax and insurance payments and rent expenses are among the prominent expenses. Due to the uncertainty of how long the process will continue in this way, meeting fixed expenses is considered to be an important problem for companies. At this stage, companies have applied for bank loans and government supports to solve the problem. Firms that cannot use loans for various reasons have difficulty in meeting their cash needs. In all this negative economic situation, the majority of companies were able to provide employment for their employees during the Covid19 pandemic. Working hours were restricted and employment levels were maintained by some firms by restricting employee wages. The application of short-time work allowance and the postponement of insurance premium payments have had positive contributions for companies to continue their employment.

Conclusion and Discussion:

During the pandemic period, pharmacies, opticians and veterinarians have contributed positively to the protection of public health by continuing to provide healthcare services despite economic difficulties and health risks. Preventing the adverse effects of diseases that may spread from animals to humans on the human body and healthy production and consumption of animal food products; Preservation of eye health and quality of life, which is known to be one of the three most important transmission routes of the virus; Supporting the health of the society by accessing the medicines needed for a healthy life in a timely and appropriate manner is only possible if the companies operating in the health sector continue to provide health services. Therefore, the sectors serving human health are supported differently and specifically from other sectors. It is an important point for success. Especially, even if pharmacies are not members of chambers of commerce and chambers of tradesmen, it will be beneficial for companies that have economic difficulties to benefit from the credit supports provided by these institutions especially during the pandemic period. In order to use public and private sector resources properly and in time, there is a tight It is important to improve the opinion and cooperation environment.

1. GİRİŞ

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hubai Eyaletinin Wuhan kentinde 2019 yılının son ayında raporlanan ve sebebi bilinmeyen pnömoni vakalarının, 7 Ocak 2020'de yeni tip bir coronavirus (koronavirüs) nedeniyle olduğu anlaşılmıştır. 2019-nCoV ya da yaygın kullanım şekliyle Covid-19 olarak adlandırılan bu hastalık kısa sürede hızlı bir yayılma göstermiştir (İnce ve Evcil, 2020: 236). Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020). Covid-19 sadece bir sağlık krizi olarak görülmemelidir. Yaratmış olduğu sağlık sorunları kadar ekonomik ve sosyal etkileri de bulunan küresel bir sorundur (IMF, 2020).

Covid-19 salgınının yayılmasının önlenmesi için hükümetler tarafından alınan tedbirler; sınırların kapatılması, seyahat yasakları, evde çalışma ve sosyal mesafenin korunması kapsamında alınan önlemlerdir. Türkiye de benzer tedbirler olarak virüsün yayılmasının önlenmesi için etkin bir mücadele ortaya koymaktadır (Erdem, 2020). Ancak bu tedbirler doğal olarak mal ve hizmet arz/talebini azaltmıştır. Aynı şekilde işçi sağlığına yönelik oluşan virüs riski emek arzını da olumsuz olarak etkilemektedir (Kara, 2020: 271; Kıvılcım, 2020: 23). Salgının önüne geçilememesi ve salgınla mücadelede ne zaman başarılı sonuçlar elde edileceğinin belirli olmaması sebebiyle yaşanan daralma bütün sektörlerde firmaların küçülmeye gitmesine neden olmaktadır (Torun Kayabaşı, 2020: 17). Pandemi ile mücadele kapsamında zorunlu olmayan işletmelerin kapatılması, karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, sosyal izolasyon ve sosyal mesafenin korunması gerekliliği pek çok sektörde olduğu gibi insan sağlığı ve ilaç ile ilgili sektörleri de hem işgücü açısından hem de ekonomik olarak etkilemektedir (Rutkowski, 2020; Barrot, Grassi ve Sauvagnat, 2020).

Koronavirüs sürecinde tüm insanlar sağlık yönünden şiddetli semptomlar yaşamasalar dahi Covid-19 krizinden ekonomik ve sosyal olarak ciddi şekilde etkilenmektedirler. Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar öncelikli olarak Covid-19 virüsünün yayılma hızını durdurmak için hastalığın teşhis ve tedavisine yönelik araştırmaları desteklemekte ve yeni kaynaklar tahsis etmektedirler. Aynı zamanda Covid-19 pandemisinde yaşanan ekonomik ve sosyal zorlukları hafifletmek için işyeri ve evlere güven aşılama, firmaların üretim sürecinden kopmalarını sağlama, istihdam ve iş güvencesinin devamlılığını sağlamanın yanında sosyal yardımlara olan erişim kolaylığını ve kapsamını artırmaya yönelik tedbirler geliştirmektedirler. Firmalara istihdam ve üretim sürecinin devamlılığını sağlamak için yatırım desteklerinin sağlanması ve nakit destek programları, firmaların sabit maliyet giderlerinin belirli süreler için askıya alınması (sosyal güvenlik prim ödemeleri, kira ödemeleri ve kredi borçları gibi) ve ileri tarihlere ötelenmesi alınan tedbirler içerisinde öne çıkmaktadır (ILO, 2020; OECD, 2020).

Pandeminin yarattığı ekonomik ve sosyal sorunlar bilimsel çalışmalara hızla konu edilmektedir (Rutkowski, 2020; Jolevski ve Muzi, 2020; Atkeson, 2020). Ancak işletmelerin faaliyetlerine ve istihdama devam edebilmesi için ne tür desteğe ihtiyacı olduğu sektör bazında tam olarak net değildir. Pandeminin yaratmış olduğu sosyal ve ekonomik olumsuzlukları yok etme noktasında önem arz eden kamu ve özel sektör kaynaklarının doğru, zamanında ve etkili olarak kullanılabilmesi için sektör temelinde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Literatürde, pandemi ile yürütülen sağlık mücadelesinin önemli bir parçası olan insan sağlığı ve ilaç ile ilgili sektörlerde faaliyet yürüten eczane, veteriner ve optisyen-gözlükçü firmaların bu süreçten nasıl etkilendiğine dair çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonucunda insan sağlığı ve ilaç ile ilgili sektörlerde faaliyet yürüten firmalarda istihdamın devamlılığı, üretim, tedarik ve hizmet sağlama alanlarında karşılaşılan sorunların doğru olarak tespit edilerek getirilecek çözüm önerileri ile kısıtlı kamu ve özel sektör kaynaklarının doğru alanlara aktarılmasına fayda sağlayacaktır.

İnanıyoruz ki, sağlık sektöründe faaliyet gösteren firmaların işgücü ve hizmet noktasında zayıflamaları pandemi ile olan mücadelede de zafiyete sebep olabilecektir.

2. MATERYAL-METOD

Araştırmada, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırma desenlerinden açıklayıcı sıralı karma yöntem deseni kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda betimsel tarama modeli, nitel boyutunda ise genel tarama modeli kullanılarak iki farklı araştırma yönteminin güçlü ve zayıf yönleri düşünülerek bu süreçte hata yapma olasılığının azaltılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın birinci aşamasında toplanan nicel veriler ile betimsel analiz yapılarak genel bir bakış açısı sağlayan nicel sonuçlara ulaşılmıştır. İkinci aşamada, nicel bulguların üzerine inşa edilen nitel veriler toplanmış ve analiz

edilmiştir. Araştırmada kullanılan nicel araştırma yönteminden elde edilen bulguların detaylandırılması, sunulması, çoğaltılıp açıklığa kavuşturulmasında nitel araştırma yönteminin sonuçlarından faydalanılmıştır.

Araştırmanın nicel aşamasının verileri Türkiye genelinde sağlık sektöründe faaliyet gösteren eczane, veteriner ve optisyenler arasında küme örnekleme tekniği ile belirlenmiş olan ve araştırma evrenini temsil edebilecek nitelikte üç yüz örneklem ile gönüllük esasına dayalı olarak uygulanan anket formları ile toplanmıştır.

Nicel analizlerde kullanılmış olan verileri toplamak için Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından Covid-19 krizi döneminde kurumsal araştırmaların yapılması için geliştirilmiş olan ILO Covid-19 Enterprise Survey ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın nitel analizinde kullanılan veriler araştırmacılar tarafından nicel aşamada kullanılan ölçme aracına ve literatüre uygun olarak oluşturulmuş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir.

Araştırmanın nitel boyutundan elde edilen veriler hem içerik hem de betimsel analize tabi tutulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme verileri yüzde ve frekans şeklinde çizelge halinde sunulmuş ve firmaların görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bu çalışma için, Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulundan E-87432956-050.99-87796 sayılı ve 17.07.2020 tarihli “Etik Kurul Onayı” alınmıştır. Çalışmada kullanılan nitel ve nicel veriler, insanlar arasındaki fiziksel temasın en aza indirilmesi göz önüne alınarak azami oranda dijital imkânlar kullanılarak elde edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Nicel Bulgular

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin örnekleme oluşturan firmalara ait bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Firmalara Ait Bilgiler

Firma Bilgileri	N*	%	
Faaliyet Alanı	Optisyen	119	38,3
	Eczane	115	39,7
	Veteriner	66	22
Faaliyet Süresi (Yıl)	0-5	46	15,3
	6-10	59	19,7
	11-15	66	22
	16-20	61	20,3
	20+	68	22,7
İstihdam Edilen Kişi Sayısı	1	47	15,7
	2	89	29,7
	3	72	24
	4	37	12,3
	5+	55	18,3

*N:300

Araştırmanın nicel boyutuna katılanların firmaların faaliyet alanına göre dağılımı incelendiğinde %39,7’si eczacı, %22’si veteriner ve %38,3’ü optisyenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan firmaların %22,7’si 20 yıl ve daha fazla süredir alanlarında faaliyet gösteren işletmelerdir. Firmaların istihdam ettiği çalışan sayısı incelendiğinde %29,7’sinin iki kişi istihdam ettikleri görülmektedir. Firma başına ortalama 2,5 kişi istihdam edilmektedir.

Firmaların çalışma kapsamında verdikleri yanıtlara ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Betimsel İstatistik Analiz Sonuçları

		Eczane	Optisyen	Veteriner	Toplam
Mevcut kriz nedeniyle çalışmalarınızı durdurdunuz mu?	Hayır	22	4,7	6,7	33,4
	Evet, işimizdeki Covid-19 vakaları nedeniyle geçici olarak durdu.	0,7	3,3	4	8
	Evet, siparişlerin azalması nedeniyle geçici olarak durduruldu.	2	2,3	2,3	6,6
	Evet, yetkililerin talimatları nedeniyle geçici olarak durduruldu.	2,7	2,7	3,7	9,1
	Evet, işlemleri daha önce durdurdunuz ancak şuan tekrar çalışıyor.	1,7	4	3,9	9,6
	Evet, çalışma saatlerinde kısıtlamaya gidildi.	9,3	20	4	33,3
Çalışan Sıkıntısı çekiyor musunuz?	Hayır.	26,3	28	18	72,3
	Evet.	12	11,7	4	27,7
Çalışan Sıkıntısı çekmenizden nedenleri nelerdir?	Çalışanlara Covid-19 virüsünün bulaşması.	1,3	0,5	0	1,8
	Çalışanların enfekte olmaktan korkmaları.	9,3	6	2,5	17,8
	Çalışanlarının hareketlerinin kısıtlanması veya karantinaya alınması.	0,3	0,4	0,6	1,3
	Çalışanların aileleri ile ilgilenmek zorunda kalmaları.	3,7	2,7	0,4	6,8
Çalışanlarınızın aylık ve sigorta primlerini ödeme konusunda zorluk çekiyor musunuz?	Evet.	16,7	33,3	11,7	64,7
	Hayır.	21,7	5,3	8,3	35,3
Şu an hangi işlemleri yapıyorsunuz?	Mal ve hizmet üretimini azaltmak.	6,7	10,7	3	20,4
	Artan talep nedeniyle artan üretim.	1	0	2,6	3,6
	Yeni taleplere cevap verebilmek için ürünleri çeşitlendirmek.	10,7	5	6,7	22,4
	Satış kanallarının çeşitlendirilmesi. Online satış ve dağıtım.	5	7,3	1,3	13,6
	Banka ve tedarikçiler ile ödeme koşullarının müzakere edilmesi.	6	14,6	0,7	21,3
	Çalışanları yeniden eğitmek.	1,3	0	0	1,3
	Hiçbir şey yapmıyorum.	7,7	5	4,7	17,4
Pandemi nedeniyle halen boşta çalışmanız var mı?	Evet.	7,3	10,3	5,7	23,3
	Hayır.	31	29,7	16	76,7
Pandemi döneminde çalışanlarınızın istihdamı konusunda ne gibi tedbirler aldınız?	Geçici olarak çalışan sayısı azaltıldı.	2,7	3,7	1	7,4
	Çalışanlar kalıcı olarak işten çıkarıldı.	0,3	0,3	0,2	0,8
	Çalışma saatleri azaltıldı.	20,6	26,7	14,7	62
	Çalışanlar ücretli izin kullandı.	3,7	2,3	1,7	7,7
	Çalışanlar ücretsiz izin kullandı.	2	1	0,3	3,3
	Çalışanlar daha düşük ücretle çalışmaya devam etti.	0,7	2,6	3,6	6,9
Vardiyalı çalışma düzenine geçildi.	6,3	1,3	4,3	11,9	

Pandemi döneminde firmaların % 33,4'ü çalışmalarını durdurmamıştır. Bu süreçte çalışmalarında kısıtlamaya gitmeyen sektör olarak eczaneler öne çıkmaktadır. Firmaların %33,3'ü ise çalışma saatlerinde kısıtlamaya gitmiştir. Çalışma saatlerinde kısıtlamaya giden firmaların çoğunluğu optisyenler olurken çalışmalarında kısıtlama yapmadan devam edenlerin çoğunluğu eczanelerdir.

Bu süreçte firmaların %72,3'ü çalışan sıkıntısı çekmediğini, %27,7'si ise pandemi döneminde çalışan sıkıntısı çektiğini belirtmiştir. Çalışan sıkıntısı yaşanmasının temel nedeni %17,8 oranı ile öncelikle çalışanların enfekte olmaktan korkmaları iken, çalışanların aileleri ile ilgilenmek zorunda kalmaları bir diğer neden olarak öne çıkmaktadır. Çalışan sıkıntısı yaşayan firmalardan özellikle eczanelerde çalışanlar enfekte olmaktan korkmaktadırlar.

Pandemi sürecinde firmaların %64,7'si çalışanlarının aylık ve sigorta primlerini ödeme noktasında sorun yaşadığı belirtirken, %35,3'ü bununla ilgili bir sorun yaşamamaktadır. Özellikle optisyenlerin çalışan maaşlarını ve sigorta primlerini ödeme noktasında diğer meslek gruplarına göre daha fazla sorun yaşadıkları görülmektedir.

Bugün itibarıyla firmaların %20,4'ü mal ve hizmet üretimini azaltmış, %22,4'ü yeni taleplere cevap verebilmek için ürünleri çeşitlendirmekte, %21,4'ü ise banka ve tedarikçilerle ödeme koşullarını müzakere etmektedir. Firmaların %13,6'sı satış kanallarını çeşitlendirmeye, online satış ve dağıtım alanını genişletmeye çalışmaktadır. Firmaların %76,7'sinde eksik istihdam görülmez iken %23,3'ünde eksik istihdam yaşandığı görülmektedir.

Bu dönemde firmaların %62'si çalışma saatlerini azaltmış, %7,7'si çalışanlarına ücretli izin kullandırmış, %3,3'ü ücretsiz izin kullandırmış, %6,9'u daha düşük ücretle istihdama devam etmiş ve %11,9'u vardiyalı çalışma düzenine geçmiştir.

Pandemi döneminde firmaların gelir, sipariş, işgücü ve satış durumlarının nasıl etkilendiği Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Covid-19 Pandemisi Sürecinin Firmalar Üzerindeki Etkisi

Pandemi Sürecinin Etkisi	Azaldı			Arttı	Etkisi Olmadı	
	%20	%30	%50-%100			
Gelir	Eczane	8,7	14,3	11,3	2	2
	Optisyen	0,3	7,7	31,7	0	0
	Veteriner	2,7	8,7	9	1,3	0,3
	Toplam	11,7	30,7	52	3,3	2,3
Siparişler	Eczane	8,3	16,8	9	2,3	2,3
	Optisyen	0,3	8	31,3	0	0
	Veteriner	2,3	12,7	5	1,7	0,3
	Toplam	10,6	37,5	45,3	4	2,6
İşgücü	Eczane	7,7	12,5	4,3	10,7	4
	Optisyen	2,7	6	25,9	0	5
	Veteriner	5	4,7	5,3	2	5
	Toplam	15,4	22,4	35,5	12,7	14
Satışlar	Eczane	8,3	13	11,3	3	2
	Optisyen	0,3	8	31,3	0	0
	Veteriner	2,7	8,3	9	1,7	0,3
	Toplam	11,3	29,3	51,7	4,7	3

Covid-19 pandemisi sürecinin firmalar üzerindeki etkisini gösteren Tablo 3'e göre firmaların %52'sinin geliri %50-%100 arasında, %30,7'sinin geliri %30, %11,7'sinin geliri ise %20 oranında azalırken, %3,3'ünün geliri artmıştır. Gelir en çok optisyenlerde azalmıştır.

Siparişler incelendiğinde; firmaların %45,3'ünün siparişleri %50-%100 arasında, %37,5'nin siparişleri %30, %10,6'sının siparişleri %20 oranında azalırken, %4'ünün ise artmıştır. Siparişleri en fazla azalan firmalar da optisyenler olmuştur. İşgücü incelendiğinde; firmaların %35,5'inin işgücü %50-%100 arasında, %22,4'ünün işgücü %30, %15,4'ünün işgücü %20 oranında azalırken, %12,7'sinin ise artmıştır. İşgücü en çok eczanelerde artmıştır. Firmaların satışları incelendiğinde %51,7'sinin satışları %50-%100 arasında, %29,3'ünün satışları %30, %11,3'ünün işgücü %20 oranında azalırken, %4,7'sinin ise artmıştır. Satışlardaki azalma en fazla optisyenlerde görülmüştür.

Pandemi döneminin firmaların yıl sonu beklentilerini ne şekilde etkileyebileceğine dair öngörüler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Covid-19 Pandemisinin 2020 Sonu İçin Firmalar Üzerindeki Etkisi

		Azalacak			Artacak	Etkisi Olmaz
		0-%25	%25-%50	%50-%100		
Gelir	Eczane	13	14,7	6	1,3	3,3
	Optisyen	1	22,7	16	0	0
	Veteriner	4,3	15	1,7	0,3	0,7
	Toplam %	18,3	52,4	23,7	1,6	4
Siparişler	Eczane	10,7	14	5,6	2	4
	Optisyen	1	22,7	12	0	0
	Veteriner	3,7	15	1	3	5,3
	Toplam%	15,4	51,7	18,6	5	9,3
Satışlar	Eczane	12	15	6,3	1,3	3,7
	Optisyen	1,3	22,3	16	0	0
	Veteriner	3	15,4	1,3	0,7	1,7
	Toplam%	16,3	52,7	23,6	2	5,4

2020 yılı sonunda firmaların %52,4'ü gelirlerin, %51,7'si siparişlerin, %52,7'si satışları %25-%50 oranında azalacağını belirtmiştir.

Pandemi döneminde firmaların karşılaştığı zorluklar ait veriler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Covid-19 Pandemisi Döneminde Firmaların Karşılaştığı Zorluklar

		Evet	Hayır	Fikrim Yok
Sarf Malzemesi/ Girdi Malzemesi Yetersizliği	Eczane	24,7	12,7	1
	Optisyen	27,3	11	1,3
	Veteriner	12	9,7	0,3
	Toplam%	64	33,4	2,6
Ürün Sevkiyat Sorunu	Eczane	17	18,7	2,7
	Optisyen	26,3	11,3	2
	Veteriner	12	10	0
	Toplam%	55,3	40	4,7
Nakit Akış Sorunu	Eczane	29,6	7,7	1
	Optisyen	37	1,7	1
	Veteriner	21,3	0,7	0
	Toplam%	79,9	10,1	2

Pandemi döneminde firmaların %64'ü sarf malzemesi noktasında sorun yaşadıklarını, %55,3'ü ürün ve sevkiyat sorunu, %79,9'u nakit akış sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

2020 yılı için firmaların karşılaşılabileceği zorluklara ait görüşleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. 2020 Yılı İçin Firmaların Karşılaşabileceği Zorluklar

		Evet	Hayır	Fikrim Yok
Sarf Malzemesi/ Girdi Malzemesi Yetersizliği	Eczane	20,7	16,3	1,3
	Optisyen	22,7	14	3
	Veteriner	7,7	13,7	0,6
	Toplam%	51,1	44	4,9
Ürün Sevkiyat Sorunu	Eczane	19	16,7	2,7
	Optisyen	19,7	17	3
	Veteriner	4,3	17	0,6
	Toplam%	43	50,7	6,3
Nakit Akış Sorunu	Eczane	32,3	5,3	0,7
	Optisyen	38,5	0	1,3
	Veteriner	18,3	3,3	0,3
	Toplam%	89,1	8,6	2,3

2020 yılı sonunda firmaların %51,1'i sarf malzemesi sorunu yaşanacağını belirtirken, %50,7'si ürün sevkiyat sorunu görülmeceğini belirtmiştir. Firmaların %89,1'ine göre yılsonunda nakit akış sorunu devam edecektir.

Firmaların ihtiyaç duyduğu devlet desteklerinin öncelikleri hakkında görüşleri Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Firmaların İhtiyaç Duyduğu Devlet Desteklerinin Önceliği

		Birinci öncelik	İkinci öncelik	Üçüncü öncelik	Dördüncü öncelik
Virüsün bulaşması ve yayılması hakkında daha fazla bilgi.	Eczane	12,7	9	9,7	7
	Optisyen	9,7	10,7	11,3	8
	Veteriner	5,3	4,7	8,6	3,3
	Toplam%	27,7	24,4	29,6	18,3
Sosyal güvenlik primleri, kredi ve vergi ödemelerinin ertelenmesi.	Eczane	18,7	15,3	3,3	1
	Optisyen	28,7	7,7	3	0,3
	Veteriner	14,3	6,7	1	0
	Toplam%	61,7	29,7	7,3	1,3
Nakit ve kısa vadeli finansmana erişim.	Eczane	25,3	9	3,7	0,3
	Optisyen	36,3	1	0,7	1,7
	Veteriner	19,7	2,3	0	0
	Toplam%	81,3	12,3	4,4	2
Krizle ilgili resmi tedbirler konusunda daha fazla netlik.	Eczane	14,7	15,3	6,7	1,7
	Optisyen	11,3	18,4	6	4
	Veteriner	10,3	6,3	5,3	0
	Toplam%	36,3	40	18	5,7
Kriz sırasında iş kanunları ve yönetmeliklerin uygulanması konusunda hukuki danışmanlık.	Eczane	6,3	12,7	10	9,3
	Optisyen	5,7	11,7	7,4	15
	Veteriner	4	4,3	6,3	7,3
	Toplam%	16	28,7	23,7	31,6
Çalışanlar için sosyal korumanın genişletilmesi.	Eczane	15,7	10,3	4	4,3
	Optisyen	22,2	8,7	5,3	5,2
	Veteriner	13,4	3	3,4	4,5
	Toplam%	51,3	22	12,7	14

Tablo 7, Covid-19 pandemisi döneminde ihtiyaç duydukları desteklerin öncelik sırasını göstermektedir. Tabloya göre, firmaların tamamına yakını %81,3'ü nakit ve kısa vadeli finansmana erişim sağlanmasını ve %61,7'si sosyal

güvenlik primleri, kredi ve vergi ödemelerinin ertelenmesini ve %51,3'ü çalışanlar için sosyal korumanın genişletilmesini birinci öncelik olarak görmektedirler. Kriz sırasında iş kanunları ve yönetmeliklerin uygulanması konusunda hukuki danışmanlık alanı firmaların %31,6'sı tarafından dördüncü öncelikli alan olarak belirlenmiştir. Krizle ilgili resmi tedbirler konusunda daha fazla netlik ise firmaların %40'ı tarafından ikinci öncelikli alan olarak belirlenmiştir. Virüsün bulaşması ve yayılması hakkında daha fazla bilgi ise firmaların %29,6'sı tarafından üçüncü öncelikli alan olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan firmaların çalışanlarının ve müşterilerinin virüsün bulaşıcı etkisinden korumak için uyguladıkları iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Firmaların Almış Olduğu İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri

İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri	%
Çalışanları virüsün bulaşma ve önleme tedbirleri konusunda bilgilendirmek.	100
Çalışanları kendilerini iyi hissetmediklerinde evde kalmaya teşvik etmek.	69
Çalışanlar ve müşteriler arasında fiziksel mesafe koymak.	63
Aşamalı vardiya çalışması.	37,6
Evden online çalışma.	0,006
İşyerinde ateş ölçümü.	21
Maske, eldiven, dezenfektan gibi koruyucu ekipmanların kullanılması.	100

Araştırmaya katılan firmaların tamamının iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine azami derecede riayet ederek çalışanlarını ve müşterilerini virüsün bulaşmasına karşı iki ve daha fazla tedbir alarak korudukları Tablo 9'da görülmektedir. Firmalar arasında online çalışma tedbiri oldukça düşüktür. Firmaların %63'ü çalışanlar ve müşteriler arasında fiziksel mesafe kuralını uygulamaktadır.

3.2. Nitel Bulgular

Araştırmanın nitel boyutuna ilişkin örnekleme oluşturan firmalara ait bilgiler Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeye Katılan Firma Bilgileri

Firma Kod İsmi	Faaliyet Alanı	Çalışma Yılı	Çalışan Kişi Sayısı
E1	Eczane	5	2
E2	Eczane	15	2
E3	Eczane	22	4
O1	Optisyen	21	7
O2	Optisyen	9	1
O3	Optisyen	34	2
O4	Optisyen	11	3
V1	Veteriner	20	4
V2	Veteriner	9	8
V3	Veteriner	3	1
V4	Veteriner	24	2

Çalışmanın ikinci kısmı olan nitel bölümünde katılımcılarla görüşme yapılırken yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Katılımcılara sorulan sorular, "Pandemi sürecinin ekonomik etkileri", "Bu süreç içerisinde ihtiyaç duyulan ve faydalanılan yardım ve destekler", "Pandemi döneminde istihdam yapısı", "İş sağlığı ve güvenliği tedbirleri", "Firmaların pandemi ile mücadeledeki yeri ve katkısı" çerçevesindedir. Görüşmelerden elde edilen cevaplara göre oluşturulan alt temalar Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcı Görüşlerinden Elde Edilen İçerik Analiz Sonuçları

		f	%
Gelir ve Satışlar	Azaldı	E1,E2,E3,O1,O2,O3,O4,V2,V4	82
	Arttı	-	-
	Etkisi olmadı	V1,V3	18
İhtiyaç Duyulan Destekler	Koruyucu Malzeme ve Ekipman Desteği	O3	9
	Nakit Desteği, Banka Kredisi	E2,E3,O1,O2,O3,O4,V2,V3,V4,	82
	Sigorta ve Vergi Ödemelerinin Ötelenmesi	E2,E3,O1,O2,O3,O4,V2,V3,V4	82
	Kısa Çalışma Ödeneği	E2,E3,O1,O2,O3,O4,V2,V3,V4	82
Kullanılan Destekler	Koruyucu Malzeme ve Ekipman Desteği	-	-
	Nakit Desteği, Banka Kredisi	E1,E3,O1	27
	Sigorta ve Vergi Ödemelerinin Ötelenmesi	E2,O1,V1	27
	Kısa Çalışma Ödeneği	E2,O1,E3,V1,V2	45
İstihdam	Azaldı	E2,O4	18
	Arttı	-	-
	Etkisi olmadı	E1,E3,O1,O2,O3,V1,V2,V3,V4	82
İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri	Gerekli Tedbirler Alındı	E1,E2,E3,O1,O2,O3,O4,V1,V2,V3,V4	100
	Gerekli Tedbirler Tam Olarak Alınmadı	-	-
Pandemi ile Mücadele	Bu Mücadelenin Bir Parçasıyız	E1,E2,E3,O1,O3,O4,V1,V2,V3,V4	91
	Mücadeleye Önemli Bir Katkımız Olmadı	O2	9

Çalışmada katılımcılar pandemi sürecinde satış ve gelirlerinin büyük oranda azaldığını açıklamışlardır. Katılımcı ifadelerinden bazılarının vereceği olursak E2: “Nöbetçi olduğumuz günlerde ortalama 500 reçete yaparken bu sayı pandemi döneminde insanların hastane gitmek istememeleri ve poliklinik hizmetlerinin azalması nedeniyle 30 reçeteye düştü. Dönem içerisinde gelirlerimde en az %60-%80 civarında bir azalma oldu. İşçi çıkarmayı düşündüm ancak yasak olduğu için çıkarmadım, bayan çalışmam evlendiği için işten ayrıldı, kıdem tazminatını ödedim. Kiraların çok yüksek olması nedeniyle eczanemi taşımayı düşünüyorum çünkü bu süreç bu şekilde devam ederse kira ödememi yapabilmem mümkün değil.”

E3: “Ben önemli bir turizm beldesinde faaliyet sürdürmekteyim. Her sene yerleşik nüfusumuzun çok daha fazlasında yerli ve yabancı turist ağırlamaktayız. Bu sene pandemi dolayısıyla turist sayılarında yaşanan düşüş beni ve bu bölgede faaliyet gösteren diğer işletmeleri oldukça olumsuz etkiledi. Bu süreçte satış ve gelirlerim %60-%70 oranında azaldı... Bundan daha önemlisi stoklarımızda bulunan günübirlik ilaçlar ve bu ilaçların son kullanma tarihlerinin yaklaşması. Tüm bu olumsuzluklar devam ederken işletme giderlerimizde bir azalma olmamıştır. Bu duruma ne kadar dayanabilirim bunu hesaplamaya çalışıyorum.”

O1: “Covid-19 sürecinde ekonomik olarak beklediğimizin üzerinde kayıp yaşadık. Hastaneler poliklinik hizmeti vermediğinden reçete gelmedi, günlük rutin satışlarımız bitti. Ciro bazında %90’a varan kayıp yaşadık. Bazı şubelerimizi hiç açmadık, açık olanlarda da kısıtlı sürede (11:00-17:00) hizmet verdik.”

O2: “Pandemi sürecinde, virüsün yayılma hızı ve geleceğe dair bilinmezlikler nedeniyle vatandaşlarımızın tedbirli davranmaları ve sokağa çıkma kısıtlamaları gibi nedenlerle satışlarımız normal dönemlere göre %75’e yakın oranlarda azaldı... Bu azalmada tabii ki göz muayenelerine getirilen kısıtlamaların da büyük etkisi olduğu söylemeliyim. Haziran ayı itibarıyla satışlarımızda bir nebze artış olsa dahi kayıplarımız devam etmektedir.”

O3: “Yaklaşık üç aylık süreçte hastane polikliniklerinin acil hastalar hariç kapalı oluşu nedeniyle optik reçetelerinin üretilmemesi sektörümüzde çok ciddi kayıplar yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kayıplar bölgesel olarak %60-%85 ciro kayıplarına erişmiştir. 5193 sayılı kanun gereği reçetesiz gözlük yapamamız sektörümüzü son derece olumsuz etkilemiştir. Ayrıca sokağa çıkma yasakları da olumsuz etkilemiştir.”

O4: “Mart ayından itibaren satışlarım ve cirom yaklaşık %50-%60 oranında azaldı. Poliklinik hizmetlerinin kısıtlı olması ve sokağa çıkma yasakları bu düşüşün en önemli sebebi. Güneş gözlüğü satışlarım tüm faaliyetlerimin yaklaşık %30’unu oluşturuyorken bu dönemde güneş gözlüğü satışı da hiç olmadı. Satış ve gelirlerimde durum bu şekilde iken gider ve ödemelerimde hiçbir değişiklik olmadı.”

V1: “Mart ve Nisan aylarında yarım gün mesai yaptık, ekonomik anlamda çok etkilenmedik.”

Görüldüğü üzere katılımcılar pandemi döneminde satış ve gelirlerinin azaldığını ve bu durumun kendilerini ekonomik yönden zora soktuğunu ifade etmektedirler.

Katılımcılar; Covid-19 pandemisi döneminde yaşadıkları ekonomik zorlukların üstesinden gelebilmek için nakit yardım desteğine ve sosyal güvenlik kurumu ödemeleri ve vergi ödemelerinde öteleme yapılmasına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

E2: “Bu dönem içerisinde en çok ihtiyaç duyduğum konular vergi ve kira indirimi yapılmamasıdır. Kısa çalışma ödeneği ve sosyal güvenlik kurumuna ödenmesi gereken sosyal sigorta primleri ertelendi ancak ödemeler Ekim ayına sıkıştı. Covid-19 tedavisinde kullanılan reçetelerin eczanelere eşit şekilde dağıtılması gerekmektedir.”

E3: “Dört çalışmam bulunmakta. Çalışanlarımın maaş ödemeleri ve sigorta primleri, iş yeri kirası, elektrik ve vergi giderleri gerçekten hepsi bir araya geldiğinde önemli bir gider toplamı oluyor ... Devletimiz bizlere çeşitli destek sağlıyor ve düşük faizli krediler kullanmamıza yardımcı oluyor. Bende can suyu kredisinden faydalandım ancak turizm bölgelerinde bulunan işletmeler için özel desteklere ihtiyaç bulunmakta.”

O2: “Özellikle Mart-Haziran ayları arasında gelirlerimiz oldukça azaldı ancak sabit giderlerimizde bir azalma olmadı.... İşyeri bana ait olduğu için kira anlamında bir sorun yaşamadım ancak meslektaşlarımın büyük kısmının kira ödemeleri noktasında da zorluklar yaşadığını biliyorum.”

O3: “Pandemi döneminin başlangıcında maske, dezenfektan ve diğer koruyucu ekipmanların bulunamaması ya da yüksek fiyatlarla temin edilebilmesi sebebiyle bu tür koruyucu ekipman ve malzeme desteğine ihtiyaç duyduk.”

O4: “Pandeminin başlangıcında işin açıkçası ne yapacağımı bilemedim. Bu süreçte en çok ihtiyaç duyduğum konu virüsün yayılma şekilleri ve korunma önlemlerine yönelik net bilgilerdi.... Bu dönemde satışlarımızın azalması sebebiyle nakit desteğine olan belirgin bir ihtiyaç oldu ve can suyu kredisinden ve kısa çalışma ödeneğinden faydalandım. Bence bu süreçte en önemli konu belirsizlik ve önünü görememek.”

V2: “Sigorta prim ödemelerinde kolaylık sağlanması ve kredi ödemelerimizin ertelenmesinde ve en büyük sıkıntım firmalara ödemek zorunda olduğumuz senetlerin ileri tarihlere ertelenmesine ihtiyaç duymaktayım. Ancak firmalar ödemelerini hiçbir şekilde ertelememiştir.”

Katılımcılar; dönem içerisinde nakit yardım destekleri, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) prim ve vergi ödemelerinde yapılan erteleme ve kısa çalışma ödemelerinde faydalandıklarını belirtmişlerdir.

E2: “Kısa çalışma ödeneği ve SGK prim ödemelerinin ertelenmesinden faydalandım. Ticaret Odası ve esnaf odalarına kayıt olmadığımızdan bu kuruluşların sağlamış olduğu uygun kredi desteklerinden faydalanamamaktayız. Meslek odaları ve birliklerinin bankalar ile üyelerine yönelik uygun şartlarda kredi vermeleri için anlaşmaları yapmaları ekonomik olarak bir kolaylık sağlayacaktır.”

O1: “Devletten Kısa Çalışma Ödeneği yardımı aldık. Personel maaşlarının bir kısmını bununla karşıladık. Ayrıca vergi, SSK ödemelerinin ertelenmesi bizi rahatlattı. Kredi borçlarımızı da yapılandırarak bu süreci geçmeye çalıştık. Ticaret Odası desteğinde verilen Can Suyu kredisinden 25,000TL kullandık.”

O2: “Bu dönem içerisinde çeşitli nakdi destekler sağlandı ancak ben bu desteklerden faydalanamadım çünkü faiz hassasiyeti olan bir kişiyim. Verilen nakdi desteklerin faizsiz olmaması sebebiyle nakdi desteklerden faydalanamadım. Bu durum aslında benim gibi düşünen kişilerin bu süreçte yalnız kalmalarına sebep oldu. Çalışanlarımın maaşlarının ödenmesi noktasında kısa çalışma ödeneğinden destek sağladık.”

O3: “Bu süreçte aldığımız en büyük destek vergi ödemelerimizin ertelenmesi ve mal sahibi tarafından kira ödemelerimizin iki ay süre ile yarıya indirilmiş olmasıdır. Yine bu süreç içerisinde firmaların tahsisatları ertelenmesi büyük destek sağladı.”

Covid-19 pandemisi döneminde firmalar istihdam konusunda işçi çıkarmak yerine çalışma saatlerini azaltmayı tercih etmişlerdir.

E2: “*Stajyer olarak çalışan ve riskli yaş grubunda olan çalışanımızı işten çıkardık ancak ücret ödemelerine devam ettik. Bayan çalışanımızı evlendiği için işten ayrıldı.*”

E3: “*Dört çalışanımın istihdamına devam ettim bu süreçte. İş yoğunluğumuz normal sezonların çok altında olması sebebiyle çalışanlarımız arasında aşamalı vardiya şeklinde çalışma düzenine geçtik.*”

O2: “*Pandemi sürecinde çalışanları işten çıkarmayı düşünmedim. Ancak maaş ödemesi ve SGK primlerinin ödenmesi noktasında oldukça zorlandım. Dönem içerisinde işlerimiz oldukça azaldı, çalışanlara ücretli olarak izinlerini kullanmalarını sağladım.... Bir çalışanım kreş ve okulların kapanmış olmasından dolayı çocuklarına bakma ihtiyacı hâsıl oldu ve kreşler tekrar açılana kadar ücretsiz izin kullandı. Şuan da tekrar çalışmaya devam etmekte.*”

V4: “*Eşim ve ben iki kişi çalışıyoruz. Bu sebeple istihdam konusunda bir sorunumuz olmadı sadece çalışma saatlerimizi azalttık. Şuan kontrollü normal hayata dönüş ile birlikte normal çalışma düzenimize dönmüş bulunmaktayız.*”

Firmaların tamamı iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini sağlamak amacı ile çeşitli önlemler olarak çalışanlarının ve müşterilerinin sağlığını korumaya çalışmıştır. Aldıkları ve uyguladıkları tedbirler ile farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelere de örnek olmaktadır.

E1: “*İş yeri içerisinde sosyal mesafeyi koruyacak tedbirler aldık, koruyucu ekipman ve dezenfektan kullanımına dikkat ettik, iş yeri içerisine üç kişiden fazla kişinin girmesine müsaade etmedik.*”

E2: “*Çalışanlar ve müşterilerimizin kişisel koruyucu önlemlerini artırmaya yönelik dezenfektan kullanımı ve koruyucu ekipman kullanımına özen gösterdik. İşyeri içerisinde sosyal mesafenin korunmasına dikkat ederek içeride iki müşteriden fazla bulunmamasına özen gösterdik. Her çalışanım için ayrı bir bilgisayar temin ettim.*”

O1: “*Dezenfektan, maske vb. gibi koruyucu ekipman temini ve vardiyalı çalışma yaparak önlem aldık. Ayrıca süreçte nasıl davranılması gerektiği konusunda Ankara Gözlükçü ve Optisyenler Odası desteğinde eğitimler aldık.*”

O4: “*Çalışanlarımızı ve müşterilerimizin sağlığını ön planda tuttuk. Sosyal mesafe, maske kullanımı ve dezenfektan kullanımına dikkat ettik.... Bu süreçte zaten önemli bir yoğunluk yaşamadık. Müşteriler tarafından denenen gözlük çerçeveleri, aynalar ve masalar yüzde 70 alkol ile dezenfekte edilmiştir.*”

V1: “*İş sağlığı ve Güvenliği konusunda danışman firmamızın önerilerini yerine getirdik, mecbur kalmadıkça hasta sahiplerini kliniğimizin içerisine almadık, sadece onların kedi ve köpeklerini içeriye aldık. Klinik içerisinde ve dışarısında maskelerimizi hiç çıkarmadık. Düzenli olarak kliniğimizin içerisini ULV cihazı ile dezenfekte ettik.*”

V4: “*Kişisel koruyucu tedbirlerimizi aldık. Randevu ile çalıştığımız için kliniğimizde fazla kişi hiçbir zaman olmadı. İş yerimizin alan olarak küçük olması sebebiyle içeriye bir müşterinin girmesine izin vererek sosyal mesafeyi sürekli olarak korumaya çalıştık. İş yerlerinde her gün düzenli temizlik ve dezenfekte işlemi yapıldı.*”

Katılımcılar firmaların pandemi ile mücadelenin bir parçası olduklarını, bu süreç içerisinde kendilerine verilecek görevleri yapmaya hazır olduklarını belirtmişlerdir.

E1: “*Pandemi sürecinde gerekli bilgilendirmeleri yaparak halkımızın bilinçlenmesine yardımcı olduk. Devletimizin vatandaşlarımıza ücretsiz olarak verdiği maskelerin dağıtımını görevini başarıyla yerine getirdik. İler ki dönemlerde bilgilendirme, koruyucu ekipman ve dezenfektan malzeme dağıtımında, aşılama ve ilaç ve aşılama sürecinde yetki verilmesi durumunda katkımız olacaktır.*”

E2: “*Pandemi sürecinde halkımızın bilgilendirilmesi noktasında faydamız oldu. 65 yaş üstü ve kronik hastalığı olan vatandaşlarımızın kullanması gereken ilaçları evlerine kadar götürerek sağlıklı kalmalarına destek olduk. Devletimizin vatandaşlarımıza ücretsiz verdiği maskelerin dağıtılmasına aracılık ettik. Dezenfektan üreterek bu alanda oluşan ihtiyacın giderilmesine katkıda bulduk... Sağlığımızı riske atıyor bile olsa işletmemizi faal tutarak ilaca olan ihtiyacı karşılayarak halkımızın sağlıklı kalmasına destek olamaya devam ederiz.*”

E3: “*Toplumun sağlıklı kalması noktasında ön saflarda yer alan kişileriz. Bu noktada her zaman bize düşen görevleri yerine getirdik. Örneğin Sağlık Bakanlığı'nın eczanelere dezenfektan hazırlama yetkisi vermesiyle dezenfektan ihtiyacının karşılanması noktasında önemli katkılarımız oldu. Pandemi ile mücadelenin bir ayağında da biz varız.*”

O6: “*Firmamızda aldığımız tedbirler ile hem müşterilerimizin sağlığını korurken hem de onlara ve çevremize örnek olmaya çalıştık.*”

V1: “*İnsan sağlığında da kullanılacak cihazlarımızın kullanılması için elimizden gelen desteği verebiliriz.*”

V2: “*Sürekli açık olduğumuz için, pet sektörünün ihtiyaçlarını karşılamaya devam ettik... Sürece ihtiyaç halinde cihazlarımız açısından destek olabiliriz, acil durumlarda beşeri hekimlikte de kullanabilecek cihazlara sahibiz. Gerektiği durumlarda kan alma, hasta kontrolü gibi tıbbi desteklere de yardımcı olabileceğimizi düşünüyorum. Umarım buna gerek kalacak seviyeye hiçbir zaman gelmeyiz.*”

4. TARTIŞMA

Pandemi döneminde çalışmanın konusunu oluşturan firmalar insan sağlığını korumaya ve geliştirmeye yönelik hizmetlerini durdurmamış, ekonomik zorluklar ve sağlık risklerine rağmen çalışmalarına devam etmişlerdir. Süreç içerisinde büyük oranda çalışan sıkıntısı yaşamayan firmalar çalışanlarının istihdamına devam etmişlerdir. Pandemi sürecinde görülen eksik istihdamının çalışanların ve ailelerinin gelir ve yaşam memnuniyeti konularında yarattığı olumsuz etkileri gidermek için çalışanların sosyal koruma kapsamının ve faydalanma şartlarının kolaylaştırılması önemlidir.

Pandemi döneminde hastanelerde kısıtlı poliklinik hizmetleri ve insanların çok acil olmadıkça hastaneye gitmekten çekinmeleri gibi sebeplerle azalan muayene ve reçete sayıları özellikle eczane ve optisyen firmaların satış ve gelirlerinde ortalama olarak %50 ve daha fazla oranda düşüş yaşanmasına neden olmuştur. Firmaların geliri azalırken aynı dönem içerisinde sabit giderlerinde bir azalma olmamıştır. Personel ödemeleri, firmalara yapılacak ödemeler, vergi ve sigorta ödemeleri ile kira giderleri bu sabit giderler arasında öne çıkanlardır. Sürecin ne kadar daha bu şekilde devam edeceğinin belirsizliği sebebiyle sabit giderlerin karşılanması firmalar açısından önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bu aşamada sorunun çözülebilmesi için firmalar tarafından banka kredisi ve devlet desteklerine başvurulmuştur. Çeşitli sebeplerle kredi kullan(a)mayan firmalar nakit ihtiyacını karşılama konusunda zorlanmaktadır. Pandemi sürecinde faizsiz kredi desteği sağlanması önemlidir. SGK'ya teslim edilen fatura ödemelerinin atmış günden daha kısa sürede yapılmasının sağlanması firmaların nakit ihtiyacına yönelik bir kolaylık getirecektir.

5. SONUÇ

Ekonomik olarak yaşanan tüm bu olumsuz tablo içerisinde firmaların büyük çoğunluğu Covid19 pandemisi sürecinde çalışanlarının istihdamını sağlayabilmiştir. Çalışma saatlerinde kısıtlamalara gidilmiş ve bazı firmalar tarafından çalışan ücretlerinde kısıtlama yapılarak istihdam düzeyleri korunabilmiştir. Kısa çalışma ödeneği uygulaması ve sigorta primi ödemelerinin ertelenmesinin firmaların istihdama devam edebilmeleri açısından olumlu katkıları olmuştur. Pandemi dönemi ve ekonomik etkilerin devam ediyor olması nedeniyle ötelenecek ödemeler geçici bir rahatlama sağlamıştır. Ancak bu borçlar için ödeme günü geldiğinde ekonomik sıkışıklık yaşanması muhtemeldir. Özellikle çalışan sayısı fazla olan firmalar için bu sorun biraz daha önem arz etmektedir. Kısa çalışma ödeneğinin süresinin ve kapsamının genişletilmesi, çalışanlara yönelik sosyal koruma kapsamının genişletilmesi istihdam düzeylerinin korunmasının devamlılığına olumlu etki yaratacaktır.

Sağlık sektöründe faaliyet gösteren firmaların tamamı iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine azami oranda riayet etmektedirler. Çalışanlarını ve müşterilerini korumak için aldıkları tedbirler ile topluma ve diğer sektörlerle de örnek olmaktadır. Pandemi döneminde eczaneler, optisyenler ve veteriner hekimler ekonomik zorluklar ve sağlık risklerine rağmen sağlık hizmeti sunumlarına devam ederek halk sağlığının korunmasına olumlu katkı sunmuşlardır.

Hayvanlardan insanlara sirayet edebilecek hastalıkların insan vücudunda yaratacağı olumsuz etkilerin önlenmesi ve hayvansal gıda ürünlerinin sağlıklı olarak üretilmesi ve tüketilmesi; virüsün en önemli üç bulaşma yolundan biri olduğu bilinen göz sağlığının korunabilmesi ve yaşam kalitesinin devam ettirilebilmesi; sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için ihtiyaç duyulan ilaçlara zamanında ve uygun şekillerde erişerek toplumun sağlık kalmasının

desteklenebilmesi ancak sağlık sektöründe faaliyet gösteren firmaların sağlık hizmeti sunumlarına devam edebilmeleri ile mümkündür.

Bu sebeple insan sağlığına hizmet eden sektörlerin diğer sektörlerden farklı ve özel olarak desteklenmeleri pandemi ile mücadelenin devamlılığı ve başarısı için önemli bir noktadır. Özellikle eczanelerin ticaret odaları ve esnaf odalarına üye olmasalar dahi pandemi dönemine özel olarak bu kurumların sağlamış olduğu kredi desteklerinden faydalanmalarının önün açılması ekonomik anlamda zorlanan firmalara fayda sağlayacaktır.

Kamu ve özel sektör kaynaklarının uygun şekilde doğru ve zamanda kullanılabilmesi için oda temsilcilikleri ile kamu kurumları arasında sıkı bir görüş ve işbirliği ortamının geliştirilmesi önemlidir.

İllerde oluşturulan İl Hıfzıssıhha Kurullarında üye olarak bir eczacının bulunmasının yanında veteriner hekimler ve optisyenleri temsil edecek üyelerin de bulunması pandemi ile mücadeleye olumlu katkı yapacak, bu sektörlerin mücadeleye daha etkin olarak destek vermelerine olanak sağlayacaktır.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır. Yazarlar, anket formunu doldurarak çalışmalarına katkı sağlayan ve destek veren eczacı, veteriner hekim ve optisyenlere teşekkür ederler.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Atkeson, A. (2020). *What will be the economic impact of covid-19 in the US? rough estimates of disease scenarios. national bureau of economic research*. Erişim adresi: <http://www.nber.org/papers/w26867>, (23.04.2020).
- Barrot, J., Grassi, B. ve Sauvagnat, J. (2020). *Sectorel effects of social distancing*. Erişim adresi <https://ssrn.com/abstract=3569446>, (23.04.2020).
- Erdem, İ. (2020). Koronavirüse (Covid-19) karşı Türkiye'nin karantina ve tedbir politikaları. *Turkish Studies*, 15(4), 377-388. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43703>, (15.12.2020).
- ILO. (2020). *Social protection responses to the covid-19 crisis: country responses in Asia and the Pacific*. Erişim adresi: <https://www.social-protection.org/gimi/ShowWiki.action?id=62>, (21.04.2020)
- IMF. (2020). *World economic outlook*. Washington D.C: International Monetary Fund. 2020 April, Erişim adresi: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>, (26.04.2020).
- İnce, F. ve Evcil F. Y. (2020). Covid-19'un Türkiye'deki ilk üç haftası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 236-241.
- Jolevski, F. ve Muzi, S. (2020). *Supporting vulnerable temporary workers and businesses coping with corobavirus challenges*. (26.04.2020).
- Kara, E. (2020). Covid-19 pandemisi: işgücü üzerindeki etkileri ve istihdam tedbirleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 269-282.
- Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (yeni koronavirüs) salgınının turizm sektörüne muhtemel etkileri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 17-27.
- OECD. (2020). *Supporting people and companies to deal with the covid-19 virus: options for an immediate employment and social-policy response*. Erişim adresi: https://oecd.dam-broadcast.com/pm_7379_119_119686-962r78x4do.pdf, (26.04.2020)
- Rutkowski, M. (2020). *How social protection can help countries cope with Covid-19*. *Worldbank*. Erişim adresi: <https://blogs.worldbank.org/voices/how-social-protection-can-help-countries-cope-covid-19>, (26.04.2020).

- Torun Kayabaşı, E. (2020). Covid-19'un piyasalara ve tüketici davranışlarına etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 25-15.
- WHO. (2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*. Erişim adresi: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, (13.12.2020).